

NIERÓWNOŚCI GLOBALNE

WIELKIE IDEE

Niniejsza publikacja została wydana przy wsparciu finansowym Unii Europejskiej. Za jej treść odpowiada Stowarzyszenie "Na Styku". Treść publikacji niekoniecznie odzwierciedla poglądy Unii Europejskiej.

ZAGADNIENIE NIERÓWNOŚCI

- > 1.
Oxfam International (22.01.2018). *Richest 1 percent bagged 82 percent of wealth created last year - poorest half of humanity got nothing.*
Odczytane z: <https://www.oxfam.org/en/pressroom/pressreleases/2018-01-22/richest-1-percent-bagged-82-percent-wealth-created-last-year>
- > 2.
Zia Qureshi (2017). Trends in Income Inequality: Global, Inter-Country, and Within Countries.
Odczytane z: <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2017/12/global-inequality.pdf>
- > 3.
PKB = produkt krajowy brutto. Rządy często używają tego wskaźnika ekonomicznego do mierzenia wzrostu.
- > 4.
Richard Luscombe (08.05.2017). Life expectancy gap between rich and poor US regions is 'more than 20 years'. *The Guardian*. Odczytane z: <https://www.theguardian.com/inequality/2017/may/08/life-expectancy-gap-rich-poor-us-regions-more-than-20-years>

Nierówność jest stanem braku równowagi, na przykład w zakresie dochodów lub bogactwa. Ludzie o wyższych dochodach na ogół mają lepszy dostęp do usług oraz więcej możliwości. Istnieje również mniejsza szansa, że ich podstawowe prawa człowieka będą naruszane. A przecież to, czy dana osoba urodzi się w bogatej rodzinie albo w bogatym społeczeństwie jest kwestią przypadku.

W tej części Wielkich Idei koncentrujemy się na nierównościach ekonomicznych i społecznych. (Oczywiście istnieje też wiele innych rodzajów nierówności – np. pod względem płci, sprawności, seksualności, pochodzenia etnicznego). Na całym świecie jest bardzo niewiele bardzo bogatych ludzi. „82% bogactwa wytworzonego w ubiegłym roku trafiło do najbogatszego jednego procenta światowej populacji, a 3,7 miliarda ludzi, którzy stanowią najbiedniejszą połowę ludzkości, nie dostało nic” (Oxfam 2018!).

Nierówności w dochodach mogą być mierzone pomiędzy krajami – widzimy wtedy podział na kraje o wysokim dochodzie i kraje o niskim dochodzie. Mogą być także mierzone wewnątrz krajów. Obecnie nierówności pod względem dochodów zmniejszają się pomiędzy krajami, ale nierówności wewnątrz krajów mają tendencję wzrostową – zwiększa się przepaść pomiędzy bogatymi a biednymi.²

Kraje mogą się bogacić, ale wciąż być bardzo nierówne (i mieć wiele osób ubogich). Innymi słowy, sam wzrost gospodarczy (PKB³) niekoniecznie poprawia życie wszystkich. Zależy to bowiem od tego, jak podzielone jest bogactwo. Na przykład różnica w oczekiwanej dalszej długości trwania życia między bogatymi i biednymi regionami w USA wynosi ponad 20 lat.⁴

ONZ mierzy kraje według Wskaźnika Rozwoju Społecznego (HDI – Human Development Index⁵), chcąc zachęcić je do skupienia się na ludziach, a nie tylko na wzroście gospodarczym. HDI **mierzy zdrowie, wykształcenie i poziom życia**, aby określić przybliżony „dobrostan”⁶ zwykłych ludzi (lub stan rozwoju kraju). Wskaźnik HDI pokazał, że kraje mogą polepszyć sytuację swoich obywateli poprzez wybory dokonywane przez rządy, np. zapewnienie wszystkim bezpłatnej opieki zdrowotnej czy edukacji.

Uczniowie potrafią wyjaśnić, czym jest globalna nierówność. Potrafią nazwać niektóre z bieżących nierówności pomiędzy krajami i w ich obrębie.

Uczniowie potrafią wyjaśnić funkcję HDI.

- > 5. ONZ (b.d.). Human Development Index (HDI). *United Nations Human Development Reports*. Odczytane z: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>
- > 6. Selim Jahan (b.d.). The Human Development Index - what it is and what it is not. *United Nations Human Development Reports*. Odczytane z: <http://hdr.undp.org/en/hdi-what-it-is>

RÓWNOŚĆ

- > 7. Alan Honick (05.08.2015). The Origins of Human Fairness. Are we really born selfish? *Economics*. Odczytane z: <https://economics.com/are-we-born-with-a-sense-of-fairness/>
- > 8. Jim Yong Kim (01.10.2015). Governments Should Focus on Shared Prosperity to Address Inequality-World Bank Group President. Bank Światowy. Odczytane z: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2015/10/01/governments-focus-shared-prosperity-inequality-world-bank-group-president>
- > 9. Quality of life indicators (b.d.). Eurostat. Odczytane z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Quality_of_life_indicators

Idee sprawiedliwości i równości wydają się być wrodzone u ludzi. Badania pokazują, że nawet bardzo małe dzieci mają świadomość nierówności i reagują na nie.⁷ Choć nierówność jest problemem ludzkości od początków naszej historii, w jej toku pojawiały się również ruchy zainspirowane przez ideały równości. Na całym świecie i poprzez cały bieg historii ludzie próbowali doprowadzić do większej równości w podziale władzy i majątku – przykładami może być Powstanie Żółtych Turbanów w 184-189 r. n.e. w Chinach, Mazdakaizm w Persji V w. n.e., czy XIX- i XX-wieczne rewolucje: francuska, rosyjska, chińska i kubańska. Wiele dwudziestowiecznych afrykańskich walk o wyzwolenie (np. w Tanzanii czy Ghanie) miało na celu zaradzenie nierównościom społecznym i gospodarczym.

W dzisiejszych czasach głównym celem naszego globalnego systemu gospodarczego (kapitalizmu) jest raczej tworzenie bogactwa niż równości czy dobrobytu. Teoretycznie pieniądze zarobione przez odnoszące sukcesy osoby powinny "skapywać" do biednych. Ponieważ jednak wiele milionów ludzi żyje w ubóstwie, organizacje takie jak Bank Światowy starają się zająć "potrzebą znalezienia modelu wzrostu gospodarczego, obejmującego wszystkich – takiego, który poprawia sytuację najbiedniejszych obywateli, a nie koncentruje się na utrzymaniu tych na szczycie".⁸ Opracowano różne wskaźniki jakości życia (takie jak HDI), które mogą pomóc w osiągnięciu tego zamierzenia.⁹ Obejmują one kwestie takie jak dobrobyt dzieci, zażywanie narkotyków, zdrowie psychiczne, przestępczość, poziomy zaufania i zaangażowania w życie społeczności. Badania pokazują, że wskaźniki te poprawiają się, gdy społeczeństwo jest bardziej równe.¹⁰

Uczniowie mają świadomość, że idee sprawiedliwości i równości wydają się być dla ludzi wrodzone.

Potrąfią podać kilka przykładów ruchów, których celem było stworzenie bardziej równych społeczeństw.

Potrąfią podać argumenty za i przeciw nierównościom w społeczeństwach.

Potrąfią wyjaśnić, co mierzą Wskaźniki Jakości Życia.

- > 10.
Richard Wilkinson i Kate
Pickett (b.d.). The Spirit
Level. Why Equality is Better
for Everyone. Odczytane
z: [https://www.dur.ac.uk/
resources/wolfson.institute/
events/Wilkinson372010.
pdf](https://www.dur.ac.uk/resources/wolfson.institute/events/Wilkinson372010.pdf)

KORZENIE GLOBALNYCH NIERÓWNOŚCI

Ekonomiczne nierówności pomiędzy krajami o wysokich i niskich dochodach w dzisiejszych czasach mają swoje korzenie w procesach historycznych (np. wojnach, kolonizacji i uprzemysłowieniu), a także w naszych obecnych systemach handlowych i finansowych. Międzynarodowe nierówności dramatycznie wzrosły w trakcie oraz po rewolucji przemysłowej, gdy gospodarki krajów przemysłowych rozwijały się gwałtownie. Globalny system gospodarczy zablokował wówczas rozwój krajów o niskich dochodach, zmuszając je do handlu i operacji finansowych na warunkach, które były dla nich mniej korzystne niż dla ekonomicznie bogatszych, potężniejszych krajów. Dziś duże firmy w uprzemysłowionych krajach o wyższych dochodach nadal sprowadzają tanie surowce z krajów o niższych dochodach, aby wytwarzać drogie produkty (takie jak telefony komórkowe), które następnie są odsprzedawane do krajów o niższych dochodach. Wiele krajów o niższych dochodach zadłużyło się w instytucjach finansowych (np. w Banku Światowym), które są kontrolowane przez kraje o wyższych dochodach. Krajom o niższych dochodach trudno jest wyjść z długów z powodu wysokich odsetek, które muszą zapłacić. A przecież te pieniądze można by wydać na rozwój kraju, np. poprzez inwestowanie w edukację, infrastrukturę i biznes.

Uczniowie potrafią podać przykłady tego, jak w przeszłości i obecnie stosunki międzynarodowe wpływają na globalną nierówność.

NIERÓWNOŚĆ I UBÓSTWO

Nierówność i ubóstwo są ze sobą powiązane.¹¹ Jedną z konsekwencji globalnej nierówności ekonomicznej jest to, że wielu ludzi, produkujących używane przez nas codziennie rzeczy (np. buty), zarabia tak mało, że nie mogą sobie pozwolić na ich zakup. Miliony ludzi żyje w **ubóstwie absolutnym**¹² - nie stać ich na zaspokojenie podstawowych potrzeb, takich jak jedzenie, schronienie i odzież. Około 10% światowej populacji żyje poniżej międzynarodowej granicy ubóstwa wyznaczonej przez Bank Światowy, tzn. poniżej 1,90 USD dziennie.¹³ Jednak sytuacja się poprawia. Trzy razy mniej osób żyje dziś w skrajnym ubóstwie niż w 1970 roku.¹⁴

Ubóstwo względne istnieje wtedy, gdy dochody gospodarstwa domowego znajdują się o określony procent poniżej średniej (mediany) dochodów.

- > 11.
EAPN EUROPE (b.d.).
Causes of poverty and inequality. Odczytane z: <https://www.eapn.eu/what-is-poverty/causes-of-poverty-and-inequality/>;
Oxfam (b.d.). Fight Inequality - Beat Poverty. Odczytane z: <https://bit.ly/2Mozf8d>; Philomena Cullen (10.11.2017). Poverty and income inequality are inseparable problems. Oxfam Policy & Practice. Odczytane z: <https://bit.ly/2SUV5BI>
- > 12.
Bank Światowy (13.01.2016). Principles and Practice in Measuring Global Poverty. Odczytane z: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2016/01/13/principles-and-practice-in-measuring-global-poverty>
- > 13.
Francisco Ferreira i Carolina Sánchez-Páramo (13.10.2017). A richer array of international poverty lines. World Bank Blogs. Odczytane z: <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/richer-array-international-poverty-lines>
- > 14.
Max Roseri Esteban Ortiz-Ospina (27.03.2017). Global Extreme Poverty. *Our World in Data*. Odczytane z: <https://ourworldindata.org/extreme-poverty>

Miliony ludzi zarówno w krajach Globalnej Północy, jak i Południa dotknięte są przez ubóstwo względne. Może ono ograniczać dostęp do rzeczy materialnych, np. dostęp do opieki zdrowotnej, ale także wpływać na sprawy, które są trudniejsze do oszacowania, na przykład to, jak te osoby i rodziny postrzegają same siebie.

Uczniowie potrafią wyjaśnić różnicę pomiędzy absolutnym i względnym ubóstwem.

NIERÓWNOŚĆ I EDUKACJA

Edukacja ma kluczowe znaczenie dla zmniejszenia luki dochodowej ubogich, ponieważ między innymi podnosi umiejętności i poziom wynagrodzeń. Jednak 259 milionów dzieci nie chodzi do szkoły¹⁵, a 781 milionów dorosłych jest niepiśmiennych. Niemal dwie trzecie z nich to kobiety.¹⁶ Umiejętność czytania zmniejsza tymczasem nierówność płci i nierówności w ogóle.¹⁷ Cel Zrównoważonego Rozwoju (SDG) 4 ma więc na celu zapewnienie wysokiej jakości edukacji wszystkim dzieciom i tym samym wyeliminowanie nierówności płci. Kluczowym aspektem tego założenia jest wyszkolenie wystarczającej liczby nauczycieli.

- > 15.
Unesco (13.09.2019). UIS Releases New Education Data and SDG 4 Indicators for 2018 School Year. Odczytane z: <http://uis.unesco.org/en/news/uis-releases-new-education-data-and-sdg-4-indicators-2018-school-year>

Uczniowie mają świadomość, że wiele dzieci nie ma możliwości chodzenia do szkoły. Potrafią wyjaśnić rolę edukacji w zwalczaniu nierówności społecznych i gospodarczych.

- > 16.
United Nations (2015). *The World's Women 2015*. Chapter 3: Education. Odczytane z: <https://unstats.un.org/unsd/gender/chapter3/chapter3.html>

- > 17.
Max Roseri Esteban Ortiz-Ospina (20.09.2018). Literacy. *Our World in Data*. Odczytane z: <https://ourworldindata.org/literacy>

NIERÓWNOŚĆ I OPIEKA ZDROWOTNA

- > 18.
United Nations Inter-agency Group for Child Mortality Estimation (UN IGME) (2018). *Levels & Trends in Child Mortality*. Dostęp online: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Child%20Mortality%20Report%202018%20-%20embargofirstpage%20FINAL.pdf>; Unicef (19.09.2019). Infant mortality rate. Odczytane z: <https://data.unicef.org/topic/child-survival/under-five-mortality/>

Brak dostępu do opieki zdrowotnej to kolejna ważna nierówność społeczna. Na przykład śmiertelność niemowląt w 2017 r. w Afryce Subsaharyjskiej wynosiła 76 zgonów na 1000 urodzeń¹⁸, podczas gdy na Islandii wynosiła ona 1,6 zgonów na 1000 urodzeń.¹⁹ Wiele biedniejszych krajów nie stać na inwestycje w powszechną opiekę zdrowotną. W konsekwencji ok. 1,5 miliona ludzi umiera każdego roku z powodu chorób, którym można by zapobiec dzięki szczepieniom.²⁰ Brak bezpiecznej wody, urządzeń sanitarnych i higieny dodatkowo pogarsza sytuację. 134 miliony ludzi umiera rocznie na zapalenie wątroby, a liczba ta stale rośnie.

Jednak sytuacja ta może się poprawić. WHO ogłosiła powszechną opiekę zdrowotną podstawowym prawem człowieka w 1948 r. Śmiertelność poniżej pięciu lat gwałtownie spadła w latach 2000-2015, aż o 44% na całym świecie. Śmierć z powodu malarii również zmniejszyła się o połowę w tym okresie. Cel SDG3, czyli Dobre zdrowie ma zapewnić zdrowe życie i dobrobyt dla wszystkich ludzi. Chociaż w 2017 r. połowa świata nie miała dostępu do podstawowych usług zdrowotnych²¹, 124 kraje, w tym Indie i Nigeria, są obecnie w trakcie tworzenia programów powszechnej opieki zdrowotnej.²²

Badania wykazały, że obywatele mający dostęp do niedrogiej opieki zdrowotnej są bardziej produktywną siłą roboczą, wzmacniając lokalną gospodarkę i pomagając wydostać kraje z ubóstwa.

- > 19.
Statistics Iceland
(08.07.2019). Life
expectancy in Iceland
is one of the highest in
Europe. Odczytane z:
[https://www.statice.is/
publications/news-archive/
births-and-deaths/life-
expectancy-and-mortality-
rates-2018/](https://www.statice.is/publications/news-archive/births-and-deaths/life-expectancy-and-mortality-rates-2018/)
- > 20.
WHO (2019). Ten threats
to global health in 2019.
Odczytane z: [https://www.
who.int/emergencies/ten-
threats-to-global-health-
in-2019](https://www.who.int/emergencies/ten-threats-to-global-health-in-2019)
- > 21.
Światowa Organizacja
Zdrowia (13.12.2017).
World Bank and WHO: Half
the world lacks access to
essential health services,
100 million still pushed into
extreme poverty because of
health expenses. Odczytane
z: [https://www.who.int/
news-room/detail/13-12-
2017-world-bank-and-who-
half-the-world-lacks-access-
to-essential-health-services-
100-million-still-pushed-
into-extreme-poverty-becau-
se-of-health-expenses](https://www.who.int/news-room/detail/13-12-2017-world-bank-and-who-half-the-world-lacks-access-to-essential-health-services-100-million-still-pushed-into-extreme-poverty-because-of-health-expenses)
- > 22.
Cotlear, Daniel, Somil
Nagpal, Owen Smith, Ajay
Tandon i Rafael Cortez
(2015). *Going Universal:
How 24 Developing
Countries are Implementing
Universal Health Coverage
Reforms from the Bottom
Up*. Washington, DC:
World Bank. Dostęp
online: [http://documents.
worldbank.org/curated/
en/936881467992465464/
pdf/99455-PUB-
Box393200B-OUO-9-
PUBDATE-9-28-15-DOI-10-
1596-978-1-4648-0610-0-
EPI-210610.pdf](http://documents.worldbank.org/curated/en/936881467992465464/pdf/99455-PUB-Box393200B-OUO-9-PUBDATE-9-28-15-DOI-10-1596-978-1-4648-0610-0-EPI-210610.pdf)

Uczniowie potrafią wyjaśnić związek między globalnymi nierównościami a dostępem do opieki zdrowotnej.

Wiedzą, że niektóre kraje mogą sobie pozwolić na znacznie lepsze systemy opieki zdrowotnej niż inne.

Wiedzą, że powszechna opieka zdrowotna może pomóc wyciągnąć kraje z ubóstwa.

NIERÓWNOŚĆ I KWESTIE ŚRODOWISKOWE

- > 23.
Danny Dorling
(04.07.2017). Is inequality bad for the environment?
The Guardian. Odczytane z:
<https://www.theguardian.com/inequality/2017/jul/04/is-inequality-bad-for-the-environment>
- > 24.
S. Nazrul Islam i John Winkel (2017). *Climate Change and Social Inequality*. United Nations Department of Economic & Social Affairs, Working Paper No. 152. Odczytane z: https://www.un.org/esa/desa/papers/2017/wp152_2017.pdf
- > 25.
ONZ (14.06.2018).
Combination of Climate Change and Inequality Increasingly Drives Risk.
Odczytane z: <https://unfccc.int/news/combination-of-climate-change-and-inequality-increasingly-drives-risk>
- > 26.
World Food Programme (21.03.2018). *2018 Global Report on Food Crises*.
Odczytane z: <https://www.wfp.org/content/global-report-food-crises-2018>

Badania pokazują, że bardziej nierówne społeczeństwa są związane z wyższą emisją dwutlenku węgla.²³ Wytwarzanie rzeczy w celu zaspokojenia „popytu konsumenckiego” ma również wpływ na środowisko. Jednocześnie problemy środowiskowe mogą pogłębiać nierówności, zwiększając przepaść między bogatymi a biednymi.²⁴ Biedniejsze kraje (i osoby) są bardziej narażone na negatywne skutki zmian klimatu i mają mniej zasobów do przystosowania się do nich niż bogatsze kraje i osoby, które tymczasem wytworzyły znacznie więcej CO₂.²⁵ Zmiany klimatu powodują więcej susz i powodzi, które zwiększają ubóstwo. W 2017 r. 124 miliony ludzi w 51 krajach stanęło w obliczu głodu z powodu katastrof klimatycznych i konfliktów.²⁶

Uczniowie potrafią podać kilka przykładów związków pomiędzy globalną nierównością a kwestiami środowiskowymi.

RZĄDOWE DZIAŁANIA PRZECIW NIERÓWNOŚCIOM

- > 27.
UNDP (b.d.). Goal 10:
Reduced inequalities.
Odczytane z: <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/goal-10-reduced-inequalities.html>
- > 28.
Progress of goal 10 in
2019 (2019). Sustainable
Development Goals
Knowledge Platform.
Odczytane z: <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg10>

W odpowiedzi na niepokoje dotyczące narastających nierówności, rządy na całym świecie zjednoczyły się jako Narody Zjednoczone i ustanowiły Cele Zrównoważonego Rozwoju (SDG). Podejście SDG jest innowacyjne, ponieważ cele te dotyczą wszystkich 193 krajów. Cel nr 10 to „Zmniejszenie nierówności w obrębie krajów i między nimi” do 2030 r.²⁷ Obejmuje to: szybsze zwiększanie dochodu osób biednych niż średnia krajowa, zmniejszenie kosztów wysyłania pieniędzy przez migrantów do swojego kraju i umożliwienie biednym krajom eksportu towarów bez cła. Ma to na celu dać biedniejszym krajom więcej do powiedzenia w globalnych instytucjach, które ustanawiają zasady, takich jak Bank Światowy i MFW.²⁸ Rządy krajowe powinny również udzielać pomocy i inwestować więcej w biedniejszych krajach. SDG10 współpracuje z celami w zakresie zdrowia i edukacji, tak aby zmniejszyć nierówności.

Uwaga: cele SDG są również znane jako „cele globalne”.

Uczniowie potrafią nakreślić znaczenie SDG, szczególnie Celu 10.

OBYWATELSKIE DZIAŁANIA PRZECIW NIERÓWNOŚCIOM

- > 29.
Global Campaign for
Education (b.d.). About us.
Odczytane z: <https://www.campaignforeducation.org/en/who-we-are/about-gce/>

Wiele grup i organizacji podejmuje działania przeciwko nierównościom dochodów. Koalicja nazwana Jubilee Debt Campaign działała na rzecz umorzenia długów najbiedniejszych krajów. W latach 2000-2015 ta globalna kampania umożliwiła umorzenie długów krajów rozwijających się w wysokości 130 miliardów dolarów. Jednym z rozwiązań problemu nierówności jest Sprawiedliwy Handel (Fairtrade). Jest to ruch globalny, mocno obecny w UE i jest bardziej sprawiedliwym i uczciwym systemem handlu międzynarodowego. W ramach ruchu płaci się wyższe ceny za towary produkowane w krajach Globalnego Południa, takie jak kawa czy kakao. Premia Fairtrade jest wypłacana do funduszy społecznościowych, a rolnicy i pracownicy mogą korzystać z niej według własnego uznania, np. przeznaczyć ją na edukację, opiekę zdrowotną czy infrastrukturę w danej społeczności. Globalna kampania na rzecz edukacji (z członkami w 80 krajach) oparta jest na idei, że edukacja niesie ze sobą większą równość szans. Ma ona na celu zagwarantowanie, by wszystkie dzieci miały dostęp do edukacji podstawowej o dobrej jakości.²⁹

Uczniowie potrafią opisać niektóre działania dla ograniczenia globalnej nierówności i ich wpływ.

Uczniowie rozumieją, że działania, które mogą podjąć jako osoby prywatne, są ważne jako część zmiany dokonywanej w skali globalnej.

Potrafią zidentyfikować małe, konkretne działania, które mogą podjąć sami (indywidualnie lub zbiorowo).